

الگوی رهبری معنوی هوشمند (الگوی رهبری آیه الله خامنه‌ای)

عباس شفیعی*

تأیید: ۹۸/۴/۱۵

دریافت: ۹۸/۲/۱۴

چکیده

در این پژوهش، نگارنده بمنظور تبیین الگوی رهبری آیه الله خامنه‌ای در پاسخ پرسش چستی این الگو با روشی توصیفی - تحلیلی به ساماندهی پژوهش پرداخته است. با این توصیف، برای گردآوری اطلاعات از روش کتابخانه‌ای و برای تحلیل داده‌ها از روش تحلیل محتوا استفاده شده است. نتایج تحقیق نشان می‌دهد که سبک معظم له در رهبری، مبتنی بر نوعی هوشمندی معنوی است. بر اساس این تحقیق، الگوی مورد نظر، دارای مؤلفه‌های سخت‌افزاری (رهبری سخت) و نرم‌افزاری (رهبری نرم) است؛ مؤلفه‌های سخت در الگوی رهبری معنوی هوشمند، در برگیرنده مواردی همچون امور نظامی، اقتصاد و موقعیت جغرافیایی و ژئوپلیتیکی است و مؤلفه‌های نرم در این الگو، مشتمل بر مواردی همچون معنویت و خداگرایی، دانش و فناوری، فرهنگ، سیاست، امنیت درون و برون مرزی است. یادآور می‌شود که اساس کاربست رهبری معظم له با توجه به رهبری نرم، با ابتدای بر مؤلفه معنویت بوده؛ مع الوصف رهبری سخت از الزامات رهبری معنوی هوشمند با توجه به پیچیدگی‌های تحول دنیای بین الملل تلقی می‌شود.

واژگان کلیدی

رهبری، رهبری اسلامی، الگوی رهبری، رهبری معنوی هوشمند، آیه الله خامنه‌ای

* عضو هیأت علمی پژوهشکده اجتماعی و استادیار و دکتری تخصصی: ashafiee844@gmail.com

مقدمه

رهبری از اساسی‌ترین اصول اعتقادی، سیاسی و اجتماعی اسلام و رمز حیات و بالندگی جوامع توحیدی است. بدیهی است که غفلت از جایگاه این موضوع اساسی در قرون گذشته، باعث چالش و تسلط بیگانگان در جهان اسلام گردید. مع الوصف، با پیروزی انقلاب اسلامی در ایران بر مبنای رهبری الهی فقیه جامع الشرائط و بر اساس تئوری ولایت فقیه، ملل جهان اسلام مسیر عزت، تحول و بالندگی را دریافته و خیزش‌های مردمی را در برابر بیگانگان و مستبدان آغاز نمودند؛ این خیزش‌ها به بیداری اسلامی در کشورهای اسلامی و مآلاً به تغییر و سرنگونی برخی از سران مستبد منجر گردیده است. بی‌گمان بیداری اسلامی از حرکت پوینده «امام خمینی»¹ در آغاز انقلاب و در ادامه با حرکت تکاملی «آیه‌الله خامنه‌ای» با ارائه الگوهای موفق رهبری اسلامی در جهان اسلام نشأت گرفته است و رهبری بمنظور رشد عقلی، عاطفی و رفتاری نیروها با پوششی معنوی به بسترسازی تحول در آنان اقدام نموده و به تبعیت از معلم اول (خدای تبارک و تعالی) مردم را از ظلمات به نور، کمال، عشق، محبت، مراتب کمالی و نهایتاً به انسانیت دعوت می‌کند (امام خمینی، ۱۳۷۸، ج ۹، ص ۲۹۱). یکی از الگوهای موفق در عصر کنونی، الگویی از رهبری است که حضرت آیه‌الله خامنه‌ای ارائه و پیشنهاد می‌دهد.

بیان مسأله

اصولاً در متون دینی، سازه رهبری اسلامی با مفهوم هدایت همراه بوده و اساساً رهبری در جامعه دینی به مفهوم هدایت مستمر نیروها به تعالی است (سجده (۳۲): ۲۴)^۱ و در مقابل، رهبری غیر دینی دعوت مستمر نیروها به گمراهی است (کلینی، ۱۴۱۳ق، ج ۱، ص ۱۶۸ و فیض کاشانی، ۱۴۱۶ق، ج ۲، ذیل آیه ۴۱ قصص).^۲ با عنایت به این مفهوم، هدایت نیروها در سطح کلان و خرد، مرهون رهبری است.

از جمله الگوهایی که می‌توان با ابتدای بر هیافت‌های دینی مطرح کرد، الگوی رهبری آیه‌الله خامنه‌ای (دام عزه) با عنوان الگوی رهبری معنوی هوشمند است و بالطبع

ممکن است پرسیده شود که این الگو چیست و مؤلفه‌های آن کدامند؟ از این‌رو، مسأله تحقیق، چستی الگوی رهبری معظم له است که به عنوان دغدغه اصلی پژوهش در این نوشتار تلقی می‌شود.

اهمیت و ضرورت پژوهش

رهبری اسلامی با تحول درونی رهبران و به عبارتی با تهذیب نفس و کسب مکارم اخلاق توأم بوده و از منظر گزاره‌های اسلامی، بعثت رهبران توحیدی بمنظور تأمین اهدافی از جمله تزکیه و تعلیم نیروها بوده است (جمعه ۶۲): (۲) تا رهبری اسلامی به اوج خود رسیده و رهبران با تحول درونی نیروها به هدایت و رهبری آنان پردازند. از این رهگذر، تدوین و ارائه الگوی اسلامی - بومی برای سازمان‌های نظام جمهوری اسلامی ضروری است. حضرت آیه‌الله خامنه‌ای را می‌توان رهبری حکیم دانست که در عصر حاضر با بهره‌گیری از رهیافت‌های اسلامی به ارائه الگویی اسلامی در حوزه نظری و کاربردی با اقتضائات تحول بین الملل پرداخته است. از این‌رو، معرفی الگوی رهبری معظم له برای بهره‌مندی مدیران و رهبران سازمانی در عرصه‌های ملی و بین المللی ضروری خواهد بود. با توجه به این موضوع و تأثیر کلیدی رهبری معظم له در جوامع اسلامی، تبیین الگوی رهبری ایشان اهمیت و ضرورت دارد.

سؤال و فرضیه تحقیق

پرسش کلیدی در این پژوهش این است که:

الگوی رهبری آیه‌الله خامنه‌ای (دام عزه) چگونه است؟

با توجه به سؤال اصلی، سؤالات فرعی مشتمل بر موارد زیر است:

۱. مؤلفه‌های الگوی رهبری آیه‌الله خامنه‌ای (دام عزه) چیست؟

۲. مؤلفه‌های سخت الگوی مزبور کدامند؟

۳. مؤلفه‌های نرم الگوی مورد نظر کدامند؟

در خصوص فرضیه تحقیق گفته می‌شود که به دلیل اکتشافی بودن پژوهش حاضر،

فرضیه‌ای وجود ندارد.

روش‌شناسی پژوهش

روش تحقیق در این پژوهش، روشی توصیفی - تحلیلی است. نوع پژوهش، نظری بوده و استراتژی تحقیق از تحقیقات بنیادین و مبنایی پیروی نموده و از نظر گردآوری اطلاعات بصورت توصیفی و جمع‌آوری اسناد و با روشی کتابخانه‌ای بوده و در تحلیل داده‌های مرتبط با پیامها و سخنان رهبر فرزانه انقلاب اسلامی از روش تحلیل محتوا استفاده می‌شود؛ چه اینکه تحلیل محتوا یکی از روش‌های توصیفی - تحلیلی است که برای بررسی محتوای آشکار پیامهای موجود در یک متن کاربرد دارد. در این روش، محقق با تحلیل پیامها می‌تواند به مواردی همچون ویژگی‌های شخصیت‌های نامبرده در متن پیامها، پیشینه و اثرهای پیام بر مخاطبان آگاهی یابد. بدین سان، مهمترین کاربرد این روش، توصیف ویژگی‌های یک پیام است. کاربرد مهم دیگر این روش، استنباط در باره فرستندگان پیام و دلایل یا پیش‌آیندهای پیام است (سرمد، بازرگان و حجازی، ۱۳۷۶، ص ۱۳۲).

مراحل تحلیل محتوا

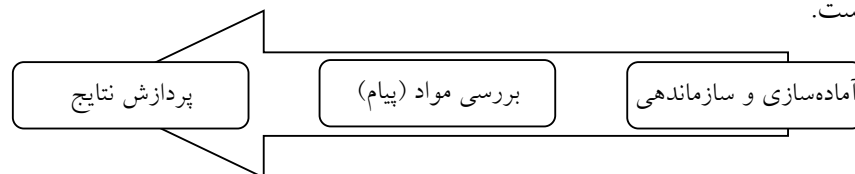
این روش دارای مراحل مختلفی است که ذیلاً بدان اشاره می‌شود:

۱. مرحله آماده‌سازی و سازماندهی.

۲. بررسی مواد (پیام).

۳. پردازش نتایج.

از این رو، در این روش ابتدا محتوای مرتبط با موضوع پژوهش انتخاب می‌شود و پس از آن، در مرحله دوم به بررسی محتوای پیام پرداخته شده و در مرحله سوم نتایج داده‌ها تحلیل می‌شود. در نمودار زیر مراحل سه‌گانه تحلیل محتوا به نمایش در آمده است.

نمودار مراحل تحلیل محتوا (همان).

مفاهیم و ادبیات پژوهش

در این بخش، مفاهیمی همچون «رهبری»، «رهبری اسلامی»، «رهبری هوشمند» و «ابعاد رهبری» طرح و بررسی می‌شود.

مفهوم رهبری

«رالف استاگ دیل»^۴ در تحقیقی که بر روی تئوریهای رهبری انجام داد، به این نتیجه رسید که به تعداد افرادی که می‌خواهند تعریفی از رهبری ارائه دهند، تعریف برای رهبری وجود دارد (استونر، ۱۹۹۲م، ص ۴۷۲). برخی از اندیشمندان، رهبری را با نفوذ برابر می‌دانند و معتقد هستند که «رهبری، هنر یا فرآیند نفوذ بر مردم است؛ طوری که از روی میل و اشتیاق در جهت دستیابی به هدف‌های گروه تلاش کنند» (کونتز و دیگران، ۱۹۹۰م، ص ۳۹۷). عده‌ای نیز در تعریف رهبری معتقد هستند که «رهبری به عنوان یک فرآیند، عبارت است از قدرت استفاده از نفوذ بدون اجبار، برای هدایت و هماهنگ کردن فعالیت‌های اعضای گروه، بمنظور دستیابی به هدف» (مورهد و گریفین، ۲۰۰۱م، ص ۳۳۴). آنچه از ادبیات علمی بدست می‌آید این است که نفوذ، نقطه اشتراک در تعاریف رهبری است. علیرغم این تعاریف، مفهوم رهبری در اینجا با هدایت توأم بوده و بمعنای هدایت مستمر نیروها به تعالی یا دعوت مستمر نیروها به گمراهی است. در مفهوم هدایت به تعالی، رهبران امر خدا را بر امر خود مقدم می‌شمرند، ولی در دعوت به گمراهی، فرمان خود را بر فرمان پروردگار مقدم می‌دانند (مکارم شیرازی، ۱۳۶۱، ج ۱۶، ص ۲۹۷) و همین امر، نقطه تمایز میان رهبری اسلامی و غیر اسلامی است.

مفهوم رهبری اسلامی

مفهوم رهبری اسلامی با مفهوم علمی در ادبیات کلاسیک متمایز است؛ چه اینکه در گزاره‌های اسلامی بر واژه‌هایی همچون هدایت نیروها بجای نفوذ تأکید شده و وظیفه رهبر، تبشیر و انذار دانسته شده است (مریم (۱۹): ۴۳؛ بقره (۲): ۱۱۹؛ فرقان (۲۵): ۵۶؛^۷ انعام (۶): ۴۸ و کهف (۱۸): ۵۶). متفکر شهید «مرتضی مطهری» در تعریف رهبری اسلامی بیان داشته‌اند که رهبری عبارت است از بسیج کردن نیروی انسانها و بهره‌برداری

صحيح از نیروهای انسانی (مطهری، ۱۳۸۰، ج ۳، ص ۳۱۴). واژه معادل رهبر و رهبری، امام و امامت است. امام؛ یعنی پیشرو و پیشوای مردم در فضایل؛ واژه امام در کتب لغت تعبیر به «شاقول» یا ریسمان کار شده است که بنّایان با آن اندازه می‌گیرند تا دیوار راست آید. امام راهنمایی است که مسافران در تاریکی شب در پی او راه را طی می‌کنند و تیری است که در کارخانه‌های اسلحه‌سازی مورد استفاده قرار گرفته تا دیگر تیرها مثل آن ساخته شوند (شیخ صدوق، ۱۳۷۹ق، ص ۹۶).^{۱۰} در تعبیر «نهج البلاغه» رهبر و امام رشته‌ای است که مرواریدها را در کنار همدیگر قرار داده و آنها را با هم یکسان می‌سازد (نهج البلاغه، خطبه ۱۴۶).^{۱۱} در تمامی این تعابیر، الگو، پیشوا و مقتدا بودن به عنوان نقطه مشترک است و وظیفه امام، راهنمایی و هدایت است و رهبری فرآیند مستمر هدایت نیروها به امر الهی است که در آن تبشیر و انذار صورت می‌گیرد (انبیاء(۲۱): ۷۳).^{۱۲}

رهبری هوشمند

«سایدان مانالاکا» الگوی رهبری هوشمند را با مؤلفه‌های رهبری عقلایی، رهبری هیجانی و رهبری معنوی ارائه کرده و اظهار می‌دارد که رهبری هوشمند پیروان را در سه بعد عقلایی، هیجانی و معنوی هدایت می‌کند. در بعد عقلایی مدیریت بر مبنای هدف صورت گرفته و در بعد هیجانی بر مدیریت عواطف و احساسات تأکید شده (مک کوئین و باتیس، ۲۰۱۳م، ص ۴۶۶) و در بعد معنوی کارها هدفمند و با معنا شده و به ارزشها و باورهای اعتقادی بها داده می‌شود؛ این ابعاد را می‌توان در بخش رهبری نرم جستجو کرد. از این رو، الگوی رهبری هوشمند بر پایه رهبری عقلانی، رهبری هیجانی و رهبری معنوی مبتنی است.

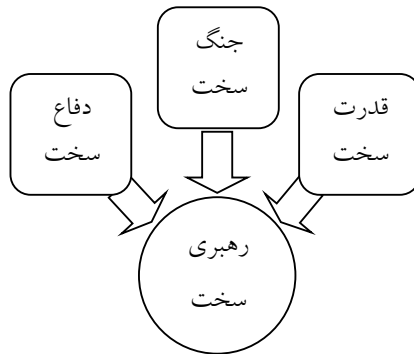
ابعاد رهبری هوشمند

علیرغم اینکه در رهبری هوشمند ابعاد نرم مورد تأکید است، مع الوصف رهبری هوشمند در ابعاد سخت و نرم توأمان خود را نشان می‌دهد. دلایل مهم این موضوع را می‌توان در عوامل محیطی سخت همچون فضای مسموم جهانی و عدم قطعیت در محیط بین‌المللی (فیتزسیمونز، ۲۰۰۶م، ص ۱۳۴)، وجود تهدیدهای گوناگون،

تهدیدهای نوظهور، پیچ تاریخی و دنیای متغیر جستجو کرد (بلوچی، ۱۳۸۷، ش ۶، ص ۱۵۲). با توجه به این امر، رهبری هوشمند دارای ابعاد سخت و نرم است.

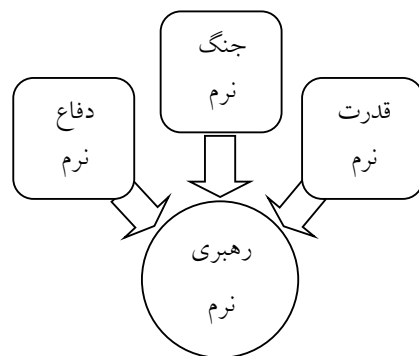
رهبری سخت

در رهبری سخت، قدرت سخت وجود دارد؛ قدرت سخت توانایی تأثیرگذاری بر رفتار دیگران از راه اثرگذاری بر اولویت‌های آنهاست (نی، ۲۰۰۲م، ص ۵). اساس رهبری سخت، قدرت سخت؛ یعنی توانایی تغییر رفتار دیگران از طریق اجبار و تهدید است. برای مثال، هرگاه از ابزارهای سخت همچون نیروی قهریه، زور، تهدید و تنبیه و پاداش مادی استفاده شود تا رفتار دیگران را تغییر دهیم، در واقع رهبری سخت اتفاق افتاده است. کاربست رهبری سخت در میزان وابستگی و شرایط حاکم بر وضعیت طرف مقابل است (مطهرنیا، ۱۳۸۹، ش ۲۹، ص ۸). یکی دیگر از موضوعات مهم در رهبری سخت، جنگ و تهدید سخت است؛ در جنگ سخت، کاربست تسلیحات و تجهیزات نظامی دارای اهمیت است؛ شکل‌های مدرن جنگ و تهدید سخت را می‌توان در لشگرکشی آمریکا و متحدانش به افغانستان و عراق و تهاجم رژیم صهیونیستی در جنگ ۳۳ روزه در لبنان و ۲۲ روزه در غزه مشاهده کرد (نائینی، ۱۳۸۶). در رهبری سخت، دفاع سخت نیز وجود دارد؛ بدین معنا که رهبری با ابزارهای مادی و سخت‌افزاری سر و کار داشته و در حالت تدافعی نیز از مؤلفه‌های دفاعی سخت همچون ابزارهای نظامی و مادی بهره می‌گیرد. با توجه به مطالب پیش‌گفته، رهبری سخت بر قدرت سخت، جنگ سخت و دفاع سخت مبتنی است. در نمودار زیر رهبری سخت به نمایش درآمده است:

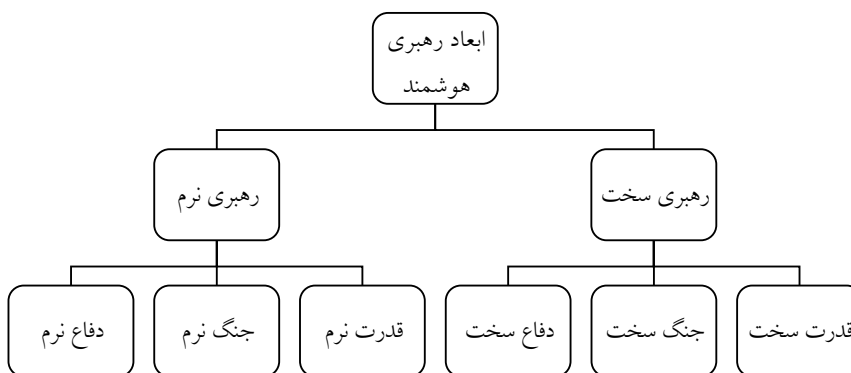

رهبری نرم

رهبری نرم مبتنی بر قدرت نرم، جنگ نرم و دفاع نرم است (لطفی مرزناکی و دیگران، ۱۳۹۳، ص ۶۲ و ۸۱). اصطلاح قدرت نرم، اولین بار توسط «برتراند راسل» در کتاب «قدرت» مطرح و سپس توسط «ژوزف نای» در کتاب «قدرت نرم، ابزار موفقیت در سیاست جهانی» توسعه داده شد. بر اساس این باور، قدرت توان تأثیرگذاری بر رفتار دیگران برای دستیابی به نتایج مطلوب به سه شیوه اجبار یا تهدید، تشویق یا پرداخت و جذب یا همراهسازی قدرت نرم است (سیف، ۱۳۹۲، ش ۵، ص ۱۲). در رهبری نرم که مبتنی بر قدرت نرم است، تأثیرگذاری بر رفتار دیگران از طریق منابعی همچون جذابیت‌های فرهنگی، ارزشی، ایده‌های سیاسی و سیاست‌ها صورت می‌گیرد. بر اساس این نوع از قدرت، ارزشها و ایدئولوژی، جایگاه ویژه‌ای پیدا می‌کند؛ این نوع از قدرت ارتباط تنگاتنگی با قدرت‌های بی شکل، نظیر فرهنگ، ایدئولوژی، ارزش‌های اصلی و هنجارهای دینی دارد. در قدرت نرم، بر قدرت اسلحه و ابزارآلات جنگی تکیه نمی‌شود. امروزه کاربرد ابزارهای نرم در حیطه کار دولتمردان و مدیران قرار دارد و در صورت به‌کارنبستن مؤلفه‌های نرم افزانه از سوی جوامع هدف و در معرض تهدید، استحاله فرهنگی و سیاسی را به همراه خواهد داشت (ضابط پور و قربی، ۱۳۹۰، ش ۵۳، ص ۹۲). در جنگ یا تهدید نرم، عواطف، احساسات، فکر، اندیشه، باورها و آرمانهای یک ملت و نظام سیاسی مورد یورش و آماج قرار می‌گیرد. رهبری نرم بایسته است توجه جدی به این تهاجم نشان دهد و از باورها و ارزش‌های ملی و اسلامی صیانت کرده و در مسیر هدایت و تأثیرگذاری بر آحاد ملت بر تقویت باورها و ارزش‌های حیاتی پافشاری کرده و مآلاً به دفاع نرم در رهبری بپردازد. از این رو، در رهبری نرم، مؤلفه‌هایی همچون قدرت نرم، جنگ نرم و دفاع نرم مهم ارزیابی می‌شود. نمودار زیر رهبری نرم را نشان می‌دهد:

همانطور که مشاهده می‌شود، رهبری هوشمند دارای ابعاد رهبری سخت و رهبری نرم است. در رهبری سخت بر مواردی همچون قدرت سخت، جنگ سخت و دفاع سخت تکیه می‌شود؛ در حالی که در رهبری نرم، بر قدرت نرم، جنگ نرم و دفاع نرم پافشاری می‌گردد. ابعاد رهبری هوشمند در نمودار زیر به نمایش در آمده است:

رهبری معنوی هوشمند

رهبری معنوی هوشمند به الگویی از رهبری گفته می‌شود که تلفیقی از ابعاد سخت و نرم با ابتدای بر هوشمندی معنوی است و دربرگیرنده پیش‌فرض قدرت هوشمند، جنگ هوشمند و دفاع هوشمند است. قدرت هوشمند اولین بار توسط «سوزان ناسل» در مقاله‌ای با همین عنوان مطرح شد. وی قدرت هوشمند را ترکیب هدفمند و خردمندانه قدرت سخت و نرم خواند (رفیع و قربی، ۱۳۹۲، ش ۱۱۶، ص ۴۳). در نظر «ناسل»، بجای تکیه صرف بر قدرت سخت (ابزار نظامی) یا قدرت نرم (جذب قلوب و افکار) ترکیبی از آن دو بطور همزمان و توأمان بکار گرفته می‌شود. در پیاده‌سازی قدرت هوشمند، از سیاستها و فنون متنوعی همچون دیپلماسی هوشمند، مدیریت افکار عمومی، مدیریت ادراک هوشمندانه، تهدیدانگاری هوشمند، تحریم هوشمند، تهدیدسازی هوشمندانه و اشغال و تسخیر فضای ذهنی مردم بهره گرفته می‌شود. بهره‌گیری از این ابزارها بیانگر نوعی مهندسی تلفیقی قدرت نرم و قدرت سخت است

(همان، ص ۳۹). در رویکرد مقام معظم رهبری، قدرت دارای دو بخش مادی و معنوی است؛ منطق مادی، قدرت را در ابزارها و وسایل مشاهده می‌کند؛ در اتم، در سلاح شیمیایی، در سلاح میکروبی، در وسایل گوناگون پیشرفته مادی؛ با این رویکرد، اینها همه قدرت نیست، بخش عمده قدرت در وجود انسانهایی است که می‌خواهند این قدرت را بکار بیندازند. وقتی مجموعه‌ای حقانیت دارد و برای حق و آرمانها و ارزشهای والا تلاش و مجاهدت می‌کند و آماده است برای این مجاهدت، وجود و امکانات و همه توان خود را بکار گیرد، قدرت واقعی آنجاست. رهبر حکیم ایران بر این باور است که: مجموعه‌ای که برای حق و ارزشهای حقانی تلاش می‌کند، از قدرت به شکل حیوانی استفاده نمی‌کند، ظلم نمی‌کند، استکبار نمی‌ورزد، انسانها را تحقیر نمی‌کند، تجاوز نمی‌کند، قدرت مادی از اخلاق بویی نبرده است، قدرتهای مادی برای حق و ارزشهای حقانی بکار گرفته نمی‌شوند، منطق صاحبان قدرت مادی منطق جنگل است (خامنه‌ای، ۱۳۸۲/۴/۲۹). بر اساس نظر معظم له مهمترین قدرت، قدرت معنوی است که نظام جمهوری اسلامی بر پایه آن استوار بوده و متکی به ایمان و پایه‌های مستحکم عقیده است. ایشان بر این باورند که قدرت هوشمند بر پایه معنویت می‌تواند کارگشا باشد؛ چنانچه اظهار می‌دارد که: مرد مسلح توانا برای دفاع است، اما مهمتر از سلاح، نیروی معنوی و قدرت روحی مرد مسلح است؛ این آن چیزی است که اقتدار ملی یک کشور را بصورت یک اقتدار معنوی و حقیقی و غیر قابل زوال در می‌آورد (همان). با این توصیف، قدرت معنوی از مصادیق مهم قدرت نرم است و در چتر قدرت سخت قرار ندارد؛ چه اینکه قدرت سخت قدرتی مادی است. از این رو، منظور از قدرت معنوی، قدرت نرم است و قدرت هوشمند تلفیقی از قدرت سخت و نرم است که از منظر مقام معظم رهبری مؤلفه مهم آن معنویت ارزیابی می‌شود و بالطبع در دایره قدرت هوشمند، جنگ هوشمند قرار دارد؛ جنگ هوشمند جنگی است که در آن ترکیبی از ابزارها، راهبردها و تاکتیک‌های جنگ سخت و نرم توأمان و بطور همزمان بکار گرفته می‌شود. در جنگ هوشمند از سیستم‌ها و تسلیحات هوشمند بهره گرفته می‌شود، تعبیر «انقلاب در امور نظامی»^{۱۳} ناظر به سیستم‌های هوشمند است؛ موشک‌های

دوربرد کروز، مهمات دقیق هدایت‌شونده در هواپیماها و توپخانه از جمله سیستم‌های هوشمند است؛ در برابر جنگ هوشمند، دفاع هوشمند قرار دارد. دفاع هوشمند مفهومی ترکیبی از دو واژه «دفاع» و «هوشمند» است؛ دفاع از ریشه دفع به معنای از کسی حمایت کردن، بدی و آزاری را از خود یا دیگری دورکردن، وطن، ناموس و حقوق خود را از دستبرد دشمن حفظ کردن است (عمید، ۱۳۶۲، ج ۱، ص ۵۰۱). هوشمند به کسی گفته می‌شود که برای انجام امور خود اهل فکر و دانش و برنامه‌ریزی بوده و هوشمندانه عمل می‌کند. به تعبیری، دفاع هوشمند ترکیبی از ابزارها و الگوهای دفاع نرم با الگوهای دفاع سخت است که با بهره‌گیری از مؤلفه‌هایی همچون تعقل، بصیرت و هوشیاری نسبت به محیط و سرعت واکنش و انعطاف‌پذیری بالا منجر به شکست و ناکامی اقدامات دشمن می‌شود؛ در این رویکرد، دفاع هوشمند راهی برای حداکثر اثربخشی و کارایی دفاع است. ایشان بر این باورند که نیروها باید هوشمندی خود را بکار برده و شیوه‌ای که او (آمریکا) در بین صدها احتمال انتخاب کرده پیدا کنید و به خودش برگردانید (در مقابل جنگ هوشمند، دفاع هوشمند داشته باشید). در واقع دفاع هوشمند پاسخی به تهدیدها، مخاطرات و محدودیت‌هایی است که دشمن با روشهای گوناگون (جنگ هوشمند) بر علیه نظام جمهوری اسلامی بکار می‌گیرد؛ البته این دفاع هوشمند بر پایه معنویت و متکی بر قدرت الهی است؛ چنانچه رهبر فرزانه انقلاب بر این باور است که ملت ایران به همان نسبت که دشمن روشهای خود را در توطئه علیه ایران اسلامی پیچیده‌تر می‌کند، باید بر هوشیاری و آگاهی خود بیفزاید و با آمادگی معنوی، فکری، سیاسی و حفظ وحدت و اتصال و ارتباط با یکدیگر، چهره دشمن را در هر لباسی که هست، شناسایی کنند (خامنه‌ای، ۱۳۸۰/۸/۲۱).

مؤلفه‌های رهبری معنوی هوشمند

از مطالب پیش‌گفته استفاده می‌شود که رهبری معنوی هوشمند دارای مؤلفه‌های سخت و مؤلفه‌های نرم است. اینک پرسش این است که مؤلفه‌های سخت و نرم مشتمل بر چه مواردی است؟

الف) مؤلفه‌های سخت

منظور از مؤلفه‌های سخت، ابزار آلات سخت؛ همانند تجهیزات، ابزار نظامی، امکانات و دستاوردهای مادی است که مشتمل بر مواردی همچون امور نظامی، اقتصادی، جغرافیایی، امنیتی، رویارویی برون‌مرزی و... است؛ این مؤلفه‌ها در الگوی رهبری معنوی هوشمند دارای جایگاه مهمی بوده و بدان توجه شده و بکار گرفته می‌شود که ما ذیلاً بدان اشاره می‌کنیم.

۱. نظامی

در اندیشه مدیریتی و دفاعی ایشان، معنویت‌گرایی و خدامحوری پایه محوری است؛ مع الوصف ایشان در کنار این اصل مهم به مسأله دانش نظامی و کاربست تجهیزات نظامی توجه دارند؛ چنانچه بر این باورند که نیروهای مسلح ما باید به همت جوانان متفکر و دست‌های ماهر و مبتکر و برخوردار از روح سازندگی تجهیز شود، اما در عین حال، با این اعتقاد که فناوری و علم امروز جهان به همه بشریت تعلق دارد، خود را از بکارگرفتن فناوری پیشرفته نظامی نیز محروم نمی‌کنیم (همان، ۱۳۷۱/۷/۱۸). نیروهای مسلح با تجهیزات نظامی به تعبیر «نهج البلاغه» حصون ملت و بازوهای مستحکم ملت است (خامنه‌ای، ۱۳۸۸، ج ۶، ص ۲۷۲) و اساساً در آموزه‌های اسلامی توجه به امر دانش و فناوری نظامی مورد عنایت و دستور خداوند است که در گزاره‌ای انشایی بدان امر می‌کند؛ چنانچه در گزارش قرآن آمده است که: «وَأَعِدُّوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِّنْ قُوَّةٍ وَمِنْ رِبَاطِ الْخَيْلِ» (انفال(۸): ۶۰)؛ در مقام مبارزه، آلات جنگی و اسبان (امور نظامی و تجهیزاتی) را آماده کنید. بدیهی است که فلسفه این آمادگی نظامی در گزارش قرآن، تهدید دشمنان و ترساندن آنها و مآلاً عدم ستم‌پذیری نیروهای اسلام تلقی شده است. شاید امر به جهاد و دوست‌داشتن جهادگران (صف(۶۱): ۴) و وجود سازه‌مرابطه و مرزداری در سیستم حکومتی اسلام (سلطان محمدی، ۱۳۸۵، ش ۳۴، ص ۷۷) بیانگر توجه به مؤلفه نظامی باشد. در رویکرد مقام معظم رهبری آمادگی نظامی در محاسبات نظامی با محاسبات سیاسی متمایز است. لذا می‌فرمایند:

بارها من این را گفتم شما در محاسبات خودتان مثل محاسبات سیاسی

می‌توانید عمل کنید. محاسبات سیاسی؛ مثلاً می‌گوید امکان حمله دشمن کم است، بیست درصد است، سی درصد است، شما باید بگویید امکان حمله دشمن صد درصد است، آمادگی را با این مبنا در همه بخشها بایستی برای خودتان فراهم کنید، بایستی دائماً به هوش بود (خامنه‌ای، ۱۳۸۹/۱/۲۲).

یکی دیگر از شاخص‌های مهم نظامی در اندیشه مدیریتی و امنیتی مقام معظم رهبری کاریست فرماندهی قیادی به جای فرماندهی سیاقی است؛ در فرماندهی قیادی، فرمانده با نیروهایش خط‌شکن بوده و پیش‌قدم است؛ این شیوه، از تجارب موفق دوران دفاع مقدس است (عسگری، ۱۳۷۸، ش ۲۶، ص ۷۳). در گفتار مقام معظم رهبری فرماندهی محور اصلی نیروهای مسلح است و باید ستون آن بسیار محکم و استوار باشد (خامنه‌ای، ۱۳۷۶، ج ۶ ص ۱۵۸). داشتن نظم و انضباط و وجود عکس‌العمل سریع نسبت به چالش‌ها و فرصت‌ها از جمله شاخص‌های مهم در امور نظامی است که مورد تأکید مقام معظم رهبری است؛ چنانکه از جمله سیاست‌های اقتصاد مقاومتی در بیانات ایشان مدیریت مخاطرات اقتصادی از طریق تهیه طرح‌های واکنش هوشمند، فعال، سریع و به هنگام در برابر مخاطرات و اختلال‌های داخلی و خارجی منظور شده است (خامنه‌ای، ۱۳۹۲/۱۱/۳۰).

۲. اقتصاد

از جمله مسائل مهم در زندگی بشر، امور اقتصادی است که دولت‌ها موظفند در خصوص آن برای مردم برنامه داشته باشند. کشور ایران از جمله کشورهایی است که دارای منابع سرشار اقتصادی است، مع الأسف بر اساس نظرات کارشناسان دچار بیماری اقتصادی گردیده است؛ چرا که متکی بر تک‌محصولی نفت است. دشمنان با مطالعه چالش‌های اقتصادی ایران، نوع حملات خود را با توجه به بیماری اقتصادی طراحی کرده و بدین جهت تحریم‌های اقتصادی را در حوزه‌های نفتی و بانکی و امثالهم عملیاتی نموده‌اند. مقام معظم رهبری با شناخت از این راهبرد تهاجمی دشمنان، بارها بر این موضوع تأکید کرده و راهبردهایی را در مسیر خروج از بحران تحریم اقتصادی مطرح کرده‌اند؛ یکی از راهبردها، خروج از اقتصاد متکی به نفت است. ایشان

در ابتدای سال ۱۳۹۲ چنین اظهار می‌دارند:

اقتصاد ما دچار این اشکال است که وابسته به نفت است، ما باید اقتصاد خودمان را از نفت جدا کنیم، دولت‌های ما در برنامه‌های اساسی خودشان این را بگنجانند، من هفده - هیجده سال قبل به دولتی که در آن زمان سرکار بود و به مسئولان گفتم کاری کنید که هر وقت اراده کردیم، بتوانیم در چاه‌های نفت را ببندیم (همان، ۱۳۹۲/۱/۱).

ایشان هدف دشمن را از تحریم‌ها خارج کردن مردم از مبارزه جهادی و فاصله‌انداختن میان مردم و نظام اسلامی و فشار بر مردم می‌داند (همان، ۱۳۹۲/۲/۷). حال با توجه به راهبرد دشمن دون چه باید کرد؟ مقام معظم رهبری برنامه‌ریزی اقتصادی بلندمدت را برای خروج از بحران مطرح ساخته‌اند و در زمینه بهبود اقتصادی به دولت‌های مختلف در ایران توصیه‌هایی داشته‌اند. راهبردهایی همچون مدیریت اقتصاد ملتهب با خاموش کردن تلاطم عرصه اقتصادی و توجه به ثبات اقتصادی و مهار تورم، توجه به تولید ملی (همان، ۱۳۹۲/۶/۶)، انضباط مالی و صرفه‌جویی و نگاه پرهیزگرانه به مصرف‌گرایی (همان، ۱۳۸۷/۲/۱۱)، مبارزه با فساد اقتصادی (همان، ۱۳۹۲/۶/۶) و... از طرف مقام معظم رهبری مطرح شده است.

۳. موقعیت جغرافیایی و ژئوپلتیکی ایران

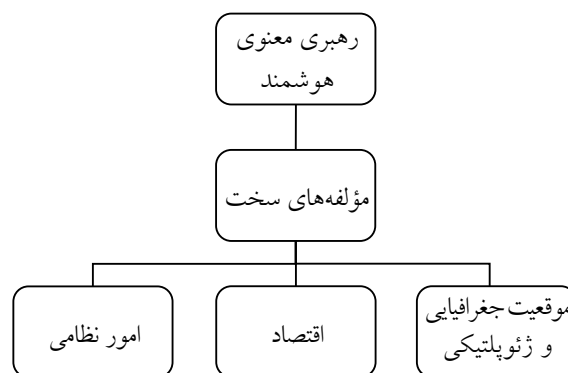
یکی از مؤلفه‌های مهم در الگوی رهبری هوشمند مقام معظم رهبری، مؤلفه جغرافیایی است. معظم له با مطالعه نواحی جغرافیای ایران و شناخت دقیق از وضعیت اقلیمی کشور، موقعیت ژئوپلتیکی را حائز اهمیت دانسته و به عنوان مؤلفه‌ای سخت در رهبری هوشمند بکار می‌گیرد و بدان توجه ویژه دارد. یادآور می‌شود که در نظام بین الملل، مسائل مربوط به جغرافیای کشورها از جمله جغرافیای سیاسی می‌تواند نقش سازنده‌ای در تعیین جایگاه کشورها ایفا کند تا جایی که گفته می‌شود وضع جغرافیایی می‌تواند سیاست خارجی یک کشور را تعیین سازد (بهزادی، ۱۳۷۳، ص ۳۰۷). از سوی دیگر، اهمیت مسائل جغرافیایی تا حدی است که نقشه یک کشور، اطلاعات مربوط به آب و هوا، گیاهان و حیوانات و به تعبیری وضعیت اقلیمی و جغرافیایی سیاسی نقش

سازنده‌ای در ادوار مختلف تاریخ دارد (جعفری ولدانی، ۱۳۸۱، ص ۲). موقعیت ژئوپلیتیکی کشورها، وجود منابع سرشار معادن و ذخایر ارضی از جمله موارد جغرافیایی است که ساختار زیست‌محیطی کشورها را تعیین می‌کند و اهمیت سوق الجیشی و جایگاه استراتژیک آنها را مشخص می‌سازد. قدرت‌های بزرگ با مطالعه استراتژیک خود در خصوص کشور ایران و آگاهی از ظرفیت‌های جغرافیایی همواره در طول تاریخ به دنبال استثمار و تسلط بر منابع ارضی کشور بوده‌اند؛ این امر قبل از نظام جمهوری اسلامی برای کشورهای غربی بویژه آمریکا قابل وصول بود؛ بدین ترتیب نظام شاهنشاهی، منابع کشور را در اختیار اجانب قرار داده و استثمار به راحتی امکان‌پذیر بوده است. خوشبختانه با انقلاب اسلامی در ایران توسط رهبر فقید انقلاب حضرت امام خمینی 1 این سلطه قطع گردید؛ قدرت‌های بزرگ از جمله آمریکا از این وضعیت عصبانی شده و همواره با توطئه‌های متعدد، مثل جنگ تحمیلی، وضع تحریم‌ها، ترور مردم انقلابی و دانشمندان و ایجاد تفرقه و جنگ داخلی فرقه‌ای و مذهبی و... برای براندازی نظام جمهوری اسلامی تلاش زیادی کرده و می‌کنند. مقام معظم رهبری با شناخت راهبردهای اصلی دشمن و شناخت از موقعیت ژئوپلیتیکی و ژئواستراتژیک ایران بر شاخص مهم موقعیت جغرافیایی کشور تأکید داشته و آن را دارای اهمیت از نظر موقعیت ژئوپلیتیکی می‌داند؛ چنانچه وی به مواردی از ظرفیت‌های معدنی و کانی اشاره کرده که جایگاه جغرافیایی ایران را به تصویر می‌کشد. مقام معظم رهبری بر این باور است که:

خاک ما تقریباً یک‌صدم سطح خشکی‌های دنیاست، اما سهم ما از منابع طبیعی بسیار بیشتر از معدل سهم یک‌صدم ماست، در نفت ذخایر ما برجسته است، در شمار چند کشور اول هستیم، دومین ذخیره غنی گاز در همه دنیا را ما داریم، دو درصد معادن آهن دنیا در کشور ماست که دو برابر سهم ماست، معادن مس ما پنج درصد همه مس دنیاست؛ یعنی پنج برابر سهم ماست، معادن روی و سرب ما سه و نیم درصد است که چند برابر سهم طبیعی ما در دنیاست... هرکشوری این معادن را داشته باشد، اغلب معادن کانی دیگر را دارد (خامنه‌ای، ۱۳۸۲/۵/۱۵).

بر اساس فرمایش ایشان، وجود این سه عنصر؛ یعنی مس، روی و سرب در کشور به مقدار زیاد، نشان‌دهنده وجود معادن کانی زیادی است. ایشان اظهار می‌دارد که از ۲۴ نوع ماده معدنی فلزی، ۱۲ نوع آن در ایران وجود دارد که تا الآن شناخته شده و از ۵۰ نوع ماده معدنی غیر فلزی که در دنیا شناخته شده ۳۶ نوع آن در ایران وجود دارد؛ یعنی تنوع معادن فلزی و غیر فلزی، اینها امکانات طبیعی باارزشی است که ما در کشور داریم (همان)؛ همچنانکه مشاهده می‌شود، رهبر فرزانه انقلاب با شمردن منابع مختلف ارضی کشور، مسئولان را به سوی برنامه‌ریزی و مدیریت صحیح سوق می‌دهند. از جمله نکته قابل توجه در فرمایشات ایشان تنوع اقلیمی و آب و هوای مختلف در کشور است که به عنوان فرصت تلقی می‌شود؛ وجود دریا در جنوب و شمال کشور موقعیت مهم جغرافیایی و ارتباطی در اتصال شرق و غرب عالم از لحاظ بازرگانی و فعالیت‌های دیگر با ارزش است که از منظر ایشان فرصت تلقی می‌شود. از این‌رو، موقعیت جغرافیایی حساس، مرز طولانی در خلیج فارس و دریای عمان از جمله فرصت‌های منحصر به فرد ایران است (همان، ۱۳۸۲/۲/۲۲). یکی دیگر از شاخص‌های مهم مورد تأکید مقام معظم رهبری توجه به نیروها و منابع انسانی کشور از نظر بوم‌زیستی و ساختار انسانی است. نیروی کار و تولید معمولاً با زاینده‌گی در نیروهای جوان قابل حصول است که این موضوع در فرمایشات ایشان دیده می‌شود؛ چنانچه در خصوص جمعیت و اقناع خبرگان در خصوص فرهنگ‌سازی افزایش نیروی زاینده انسانی اظهار می‌دارند که: «مسئله نمای جوان برای کشور، مسئله اساسی و مهم و تعیین‌کننده است» (همان، ۱۳۹۲/۸/۸). ایشان هشدار می‌دهند که اگر چنانچه با این شیوه‌ای که امروز حرکت می‌کنیم، پیش برویم در آینده‌ای نه چندان دور کشور پیری خواهیم بود که علاج این بیماری پیری هم در حقیقت در دسترس نیست (همان). از این‌رو، از منظر ایشان محدود کردن نسل برای کشور ما یک خطر بزرگی است (همان، ۱۳۹۲/۴/۳۰). ایشان با توجه به مبانی تفکر اسلامی در زمینه جمعیت و با توجه به وضعیت جغرافیایی منطقه و کشور تأکید بر افزایش جمعیت و اجتناب از محدود ساختن مولید دارند (همان، ۱۳۹۲/۸/۸). از جمله مسائل مهم دیگر جغرافیایی که توجه رهبر حکیم انقلاب

را جلب کرده، مقابله با تهدیدات زیست‌محیطی است. وی بر این باور است که نگاه به مسأله آب و هوا، نگاه به مسأله غبار، نگاه به مسأله دود، نگاه به مسأله هوای سالم، آب سالم، محیط زیست سالم نگاه به مسأله جنگل‌ها، نگاه‌های اصلی است که لازم است در متن برنامه‌های زندگی گنجانده شوند. از مطالب پیش‌گفته استفاده می‌شود که مؤلفه‌های سخت در رهبری معنوی هوشمند حضرت آیه‌الله خامنه‌ای در برگیرنده مواردی همچون امور نظامی، اقتصاد و موقعیت جغرافیایی و ژئوپلیتیکی است که در نمودار زیر به نمایش درآمده است:

ب) مؤلفه‌های نرم

منظور از مؤلفه‌های نرم در رهبری معنوی هوشمند، کاربست ابزار و شیوه‌های نرم مبتنی بر احساسات، عواطف و مبانی فکری و معنوی است.

۱. معنویت و خداگرایی

یکی از مؤلفه‌های نرم در رهبری هوشمند مقام معظم رهبری، معنویت و خداگرایی است؛ ایشان مجهز بودن دل‌های نیروهای مسلح به ایمان اسلامی را عامل اقتدار دانسته و بر این امر تأکید می‌کند که هر چه می‌توانید، جوانان نیروهای مسلح خود را بیشتر با دانش، با عمل، با تقوا و پرهیزگاری و پاکدامنی مجهز کنید (همان، ۱۳۸۲/۹/۲۶) و بر اساس همین اندیشه، وی بر این باور است که معنویت و ایمان مردم ایران باعث امنیت کشور و عامل بازدارندگی در برابر دشمنان خواهد بود (همان، ۱۳۷۴/۹/۲۵). رهبر

فرزانه انقلاب می‌فرماید: «این نکته را همه ما - چه مسئولان و چه آحاد مردم - باید بیاد داشته باشیم که تنها تکیه‌گاه یک ملت بزرگ و مبارز و موحد، یاد خدا و توکل به خدا و اعتماد به خداست» (۱۳۶۹/۶/۷). بدیهی است که مبنای این باور بر گزاره‌های اسلامی مبتنی است؛ چه اینکه قرآن می‌فرماید: «وَتَوَكَّلْ عَلَى الْحَيِّ الَّذِي لَا يَمُوتُ وَسَبِّحْ بِحَمْدِهِ وَكَفَىٰ بِهِ بِذُنُوبِ عِبَادِهِ خَبِيرًا» (فرقان (۲۵): ۵۸)؛ و بر آن حی که هیچگاه نمی‌میرد، توکل کن و به ستایش او تسبیح گوی. سازه اسلامی «توکل بر خدا» در آموزه‌های مختلف وجود دارد و در امور شخصی، سازمانی و اجتماعی بر آن تأکید شده است (ابراهیم (۱۴): ۱۱؛ اعراف (۷): ۸۹؛ یونس (۱۰): ۸۵؛ آل عمران (۳): ۱۲۲؛ یوسف (۱۲): ۶۷؛ زمر (۳۹): ۳۸؛ نساء (۴): ۸۱؛ نحل (۱۶): ۴۲؛ شعراء (۲۶): ۲۱۷). یکی دیگر از شاخص‌های مهم در مؤلفه معنویت، شاخص تکلیف‌گرایی است. حضرت آیه‌الله خامنه‌ای با ذکر تأثیر معنویت و عامل معنوی در الگوی اسلامی و معنوی بر این باور است که این اقتدار در درجه اول به عامل معنوی و ارزش معنوی و الهی است، به ایمان متکی است، به اعتماد به خدای متعال، مع الوصف نظم و تجهیزات و آموزش مهم است، اما روح اینها عبارت است از احساس تکلیف خدایی، احساس اتکال به خدای متعال (خامنه‌ای، ۱۳۸۹/۸/۱۹). در جای دیگر با تأکید به تکلیف‌گرایی می‌فرماید که در برابر تهاجم و توطئه‌آفرینی‌های دشمنان، اسلام نیازمند قدرتی است که از اخلاص در عمل و انجام وظیفه بر اساس تکلیف الهی حاصل می‌شود و تنها با این قدرت است که می‌توان پارسایانه و شجاعانه در مقابل دشمن ایستادگی کرد (همان، ۱۳۷۵/۹/۲۴). یکی دیگر از شاخص‌های مرتبط با مؤلفه معنویت، شاخص ایثار و شهادت است؛ «شهادت» سازه‌ای اسلامی است که منشأ آن در قرآن و آیات وحی قرار دارد (آل عمران (۳): ۱۷۰-۱۶۹).^{۲۴} در دیدگاه حضرت آیه‌الله خامنه‌ای، شهادت امری معنوی و وجهه‌ای آرمانی محسوب می‌شود؛ در این دیدگاه، شهادت به این معناست که یک انسان، برترین و محبوبترین سرمایه دنیوی خویش را نثار آرمانی سازد که معتقد است زنده‌ماندن و بارورشدن آن به سود بشریت است. پذیرش این تفکر همان عامل خیره‌کننده‌ای است که به مجاهدان راه حقیقت نیرویی برای

باطل ساختن همه محاسبات جبهه خصم می‌بخشد (خامنه‌ای، ۱۳۸۰/۱۰/۱۵). با توجه به فرمایشات رهبر فرزانه انقلاب، معنویت و خداگرایی مؤلفه‌ای نرم است که در صدر مؤلفه‌های رهبری هوشمند بوده و بدین‌سان اساس رهبری هوشمند معظم له بر آن بوده که در آن سازه‌های اسلامی همچون خدامحوری، انگیزه الهی، ایمان و عمل خالصانه و توکل بر خدا معنادار است.

۲. دانش و فناوری

دانش، اطلاعات و تکنولوژی، امروزه به ابزاری مهم در مسیر تمدن‌سازی و سرمایه‌ای بزرگ برای کشورها تبدیل شده است. متأسفانه این ابزار در دست ناشایستگان جهانی، به یک وسیله استعماری و استیلای سیاسی و اقتصادی و فرهنگی تبدیل شده است. رهبر فهیم انقلاب اسلامی ایران با آگاهی از این موضوع و با کالبدشکافی جامعه‌شناسانه بر اهمیت ابزار دانشی، اطلاعاتی و فناوری بر این نکته تأکید دارد که امروز یکی از پایه‌ای‌ترین گفتمان‌های کنونی کشور ما باید گفتمان پیشرفت علم و فناوری باشد (همان، ۱۳۸۷/۶/۵). ایشان بر این باورند که دشمنان ما این ابزار قدرت را در دست گرفته‌اند و اگر ما بخواهیم در مقابل آنان مقاومت کرده و ایستادگی کنیم، باید به این ابزار مسلح شویم. لذا اظهار می‌دارند که بدون اینکه ما به دنبال پیشرفت علمی و رشد علمی و افزایش توان علمی باشیم و بدون اینکه این امکان علمی را در سطح زندگی خودمان بیاوریم و زندگی مادی را اعتلا ببخشیم، امکان مقابله با آن قدرت‌ها وجود ندارد (همان). ایشان با استناد به حدیث «العلم سلطان»؛ علم اقتدار است، بر این امر تأکید می‌کند که هرکس این اقتدار را داشته باشد، می‌تواند به همه مقاصد خود دست یابد (همان، ۱۳۹۰/۱۱/۱۴). در باور ایشان مستکبران جهانی به برکت علمی که به آن دست پیدا کردند، توانستند به همه دنیا زور بگویند (همان). البته این ابزار قدرت، ابزار زورگویی نیست، بلکه از منظر رهبر انقلاب وجود آن برای هر ملتی در دفاع هوشمندانه از کیان خود لازم و ضروری است. بدیهی است که لازمه این ابزار قدرت، وجود و کاربست شاخص‌های مهمی همچون اعتماد به نفس و نوآوری و خلاقیت است. اعتماد به نفس به معنای قابلیت و توانایی عمل‌کردن و انجام‌دادن

کارهاست (عسگری، ۱۳۹۰، ش ۲۶، ص ۶۰). در دیدگاه مقام معظم رهبری اعتماد به نفس، شاخصی مهم و پایه‌ای برای پیشرفت علمی و فناورانه است؛ چنانچه ایشان بر این تأکید می‌کند که آن چیزی که بیشتر من بر آن تکیه می‌کنم و اهمیت می‌دهم، ناو، موشک سطح به سطح و این چیزها نیست، آن اعتماد به نفس است، اعتماد به نفس اعتماد به خود است، اما با توکل به خداست؛ نیروهای مسلح ما این را دارند، این از همه چیز مهمتر است (خامنه‌ای، ۱۳۸۶/۹/۷). با توجه به فرمایش رهبر فرزانه انقلاب، اعتماد به نفس، شاخص مهم پیشرفت علمی و فناورانه است که ریشه در اعتماد به خدا دارد. از سوی دیگر، نوع‌آوری و خلاقیت از جمله شاخص‌های مهم علمی و فناورانه است که در گفتار مقام معظم رهبری بر آن پافشاری می‌شود. ایشان در این زمینه خطاب به برخی مدیران و فرماندهان می‌فرمایند: «بروید دنبال کارهای ابتکاری، بروید دنبال کارهایی که دنیا آنها را نیازموده و تجربه نکرده در طراحی‌های عملیاتی، در طراحی‌های اطلاعاتی، در نوع برخورد با دشمن» (همان، ۱۳۸۹/۱/۲۲). ایشان هوشمندی را در داشتن ابتکار می‌داند و در این باره می‌فرماید: «ملتی که هوشمند است، دارای ابتکار است، دارای ایمان است» (همان، ۱۳۸۸/۱۱/۱۹) و بر اساس چنین بینشی خطاب به نیروهای مسلح می‌فرمایند: «دژ مستحکم نیروهای مسلح باید با نوآوری و ابتکار هر روز قویتر و اطمینان‌بخش‌تر شود» (همان، ۱۳۸۷/۲/۱۲). یکی دیگر از شاخص‌های مهم در پیشرفت علمی که در گفتار مقام معظم رهبری بر آن تأکید می‌شود، شاخص امید به آینده است. رهبر فرزانه انقلاب می‌فرماید:

شرط اصلی فعالیت درست شما در این جبهه جنگ نرم، یکی‌اش نگاه خوشبینانه و امیدوارانه است، نگاهتان خوشبینانه باشد، من نگاهم به آینده خوشبینانه است، نه از روی توهم، بلکه از روی بصیرت، نگاهتان به آینده نگاه بدبینانه نباشد، نگاه امیدوارانه باشد، نه نگاه نومیدانه (همان، ۱۳۸۸/۶/۴).

ایشان با داشتن نگاه امیدوارانه و توصیه به آن، خطاب به اساتید دانشگاه می‌فرمایند: «توقع از اساتید محترم این است جوانهای تان را توجیه کنید، به اینها قدرت تحلیل

بدهید، به اینها توان کار و نشاط بدهید چه جور؟ با امید دادن، با امید بخشیدن، امید، آن نیروی عظیمی است که انسان را پیش می‌برد» (همان، ۱۳۸۸/۶/۸).

۳. فرهنگ

یکی از مؤلفه‌های مهم نرم در رهبری معنوی هوشمند، مؤلفه فرهنگی است. مقام معظم رهبری در خصوص اهمیت این مؤلفه به مسئولان و مردم توصیه زیادی کرده است. رهبر فرزانه انقلاب بر این باورند که این مسأله (جنگ نرم فرهنگی) از ماجرای «سلمان رشدی» آغاز شد تا فیلم‌های ضد اسلام هالیوودی تا کاریکاتورها تا قرآن‌سوزی تا حوادث گوناگونی که علیه اسلام در این گوشه و آن گوشه اتفاق افتاد، برای اینکه ایمان مردم را به اسلام و مقدسات اسلامی کم کنند (همان، ۱۳۸۹/۷/۲۷). ولی امر مسلمین در امر فرهنگ به اسلام‌ستیزی جهان غرب تصریح کرده و گردانندگان کمپانی‌های نفتی و تجاری بزرگ دنیا، کارتل‌ها و تراست‌ها را در اسلام‌هراسی مقصر دانسته و بر این باور است که همه آنها برای اسلام‌ستیزی برنامه‌ریزی می‌کنند (همان، ۱۲۹۲/۳/۱۸). یکی دیگر از امور مهم در مسأله فرهنگ، مقابله با فساد و ناهنجاری است که در رهبری هوشمند مورد تأکید است. در دیدگاه مقام معظم رهبری فساد اخلاقی، انحطاط اخلاقی به عنوان ابزار در خدمت هدف‌های سیاسی استکبار است (همان، ۱۳۸۹/۸/۲۶) تهدید رسانه‌ای و سبک زندگی از شاخص‌های مهم دیگر در فرهنگ است که مورد عنایت رهبر فرزانه انقلاب قرار گرفته است. معظم له با ذکر تهدیدات دشمنان، تهدید رسانه‌ای را مهم ارزیابی کرده و حجم تبلیغات علیه نظام جمهوری اسلامی را زیاد می‌دانند و بر آن هشدار می‌دهند (همان، ۱۳۹۲/۶/۲۰). در همین راستا ایشان تهاجم فرهنگی نظام سلطه را طرح کرده و در خصوص تهدیدات رسانه‌ای اظهار می‌دارند: «واقعیتی که سالها قبل آن را گوشزد می‌کردم، هم اکنون عینیات انکارناپذیری یافته است؛ فعالیت حداقل صدها رسانه صوتی - تصویری، مکتوب و اینترنتی در جهان با هدف مشخص تأثیرگذاری بر ذهن و رفتار ملت ایران» (همان، ۱۳۹۲/۹/۱۹). ایشان به برخی از مصادیق نوظهور تهاجم فرهنگی؛ مانند بازی‌های رایانه‌ای و اسباب بازی‌های وارداتی اشاره کرده و رصد و شناخت پدیده‌های نوظهور

تهاجم فرهنگی را برای مسئولان و مردم ضروری می‌شمارند (همان). در باور ایشان تهاجم فرهنگی غرب، سبک زندگی مردم را تهدید کرده و در مواردی همچون طلاق، طراحی لباس، آرایش مردان و زنان و شیوه زندگی تأثیرگذار است. ایشان بر این امر تأکید دارند که سبک زندگی، بخش حقیقی و اصلی تمدن است (همان، ۱۳۹۱/۷/۲۳). در باور ایشان سبک زندگی تابع تفسیر ما از زندگی است (همان). هدف از زندگی چیست؟ ایمان به آن هدف مهم است؛ تهاجم فرهنگی ایمان مردم را ضعیف کرده و بتدریج از بین می‌برد. لذا مؤلفه مهم فرهنگی به عنوان مؤلفه نرم در گفتار مقام معظم رهبری با مقولاتی همچون تهاجم فرهنگی، هجمه فرهنگی، شبیخون فرهنگی از سوی جبهه استکبار مورد توجه قرار می‌گیرد؛ چه اینکه این راهبرد خصمانه در جامعه ایران در عصر قاجار آغاز شد و بعد از سم‌پاشی‌های غربی در زمان پهلوی نوعی نوگرایی کاذب ایجاد شد که نه روشنفکرانه و نه سنتی محض بوده است و بدین‌سان، در قالب شبیخون و هجمه فرهنگی بوده و در سازه فرهنگ مطرح گردیده است (لطفی مرزناکی، ۱۳۹۴، ص ۱۵۵) و در این راستا سبک زندگی، مهم ارزیابی می‌شود؛ چه اینکه سبک زندگی به مجموعه رفتارها و الگوهای کنش هر فرد اطلاق می‌شود که معطوف به ابعاد هنجاری، رفتاری و معنایی زندگی اجتماعی او باشد؛ سبک زندگی نشان‌دهنده کم و کیف نظام باورها و کنش‌ها و واکنش‌های فرد و جامعه است. ایرانیان در قرن اخیر بویژه از دوران پهلوی اول دچار تشنگی و تذبذب بسیار در نگرشها و گرایشها، آداب و رسوم، نظام و سنن اجتماعی و باورها شده و سبک زندگی اسلامی - ایرانی آنان دچار تضاد و تناقض شده است. از نگاه مقام معظم رهبری سبک زندگی تحت پوشش مقوله فرهنگی بمتابه بخش نرم‌افزاری تمدن بوده و حیطه آن بسیار گسترده است. ایشان بر این باور است که سبک زندگی، بخش حقیقی و اصلی تمدن است؛ مثل مسأله خانواده، سبک ازدواج، نوع مسکن، الگوی مصرف، نوع خوراک، نوع تفریحات، مسأله خط، مسأله زبان، مسأله کسب و کار و رفتارهای مختلف ما در تمامی زمینه‌ها و عرصه‌های زندگی، از این‌رو، رفتار اجتماعی و سبک زندگی تابع تفسیر ما از زندگی است (خامنه‌ای، ۱۳۹۱/۷/۲۳).

۴. سیاست

اعتبار کشورها ارتباط مستقیم با میزان قدرت بویژه در بعد نرم‌افزاری دارد و همین امر، تعیین‌کننده جایگاه و نقش کشورها در سطح بین‌المللی است. حضرت آیه‌الله خامنه‌ای با توجه به این امر، به اقتدار سیاسی توجه نموده و برای استقلال سیاسی کشور، شاخص‌هایی را مورد توجه قرار می‌دهد؛ یکی از آن شاخص‌ها نفی رابطه سلطه‌گری و سلطه‌پذیری است؛ بدیهی است که مبنای این شاخص، قاعده اسلامی «نفی سبیل» است که هرگونه تسلط کفار بر مسلمانان را در هر زمینه‌ای از جمله امور سیاسی، اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و نظامی جایز ندانسته و مردود تلقی می‌کند. در گزارش قرآن آمده است: «لَنْ يَجْعَلَ اللَّهُ لِلْكَافِرِينَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ سَبِيلًا» (نساء (۴): ۱۴۱)؛ خداوند هرگز بر زیان مؤمنان برای کافران راه تسلطی قرار نداده است. تحقق این قاعده در ابتدای نضج جمهوری اسلامی توسط رهبر کبیر انقلاب اسلامی، حضرت امام خمینی ۱ با شعار نه شرقی، نه غربی عملیاتی شد و در ادامه مسیر انقلاب به عنوان سیاست خارجی جمهوری اسلامی مطرح و پایه اصلی استقلال سیاسی تعیین گردید. مقام معظم رهبری در تبیین این شاخص مهم چنین اظهار می‌دارند: «شاخص سیاست خارجی ایران، نفی رابطه سلطه‌گر و سلطه‌پذیر و مقابله عاقلانه و هوشمندانه با نظام سلطه جهانی است» (خامنه‌ای، ۱۳۸۶/۵/۳۰). ایشان بر این باورند که در نظام سلطه، یکی سلطه‌گر و دیگری سلطه‌پذیر است که نظام جمهوری اسلامی آن را مردود می‌شمارد (همان، ۱۳۸۹/۱۲/۹). گزاره‌های دینی متعددی بر امر ظلم‌نکردن و نپذیرفتن ظلم دلالت دارد که به عنوان مبانی دینی در نفی سلطه‌گری استکباری قلمداد می‌شود (بقره (۲): ۱۲۴ و ۲۷۹؛ هود (۱۱): ۲۶۱۱۳). بر اساس این مبانی دینی، مقام معظم رهبری بر این باورند که ممکن نیست کسی معتقد به اسلام باشد، ولی زیر بار زور برود و ظلم را قبول کند؛ در اسلام همان قدر که ظلم کردن بد است، تسلیم ظلم شدن هم همان قدر بد است (خامنه‌ای، ۱۳۷۶/۸/۱۴). امر دیگری که در مسیر هوشمندی سیاسی از سوی رهبر فرزانه انقلاب مطرح شده بصیرت و بصیرت‌افزایی است که دشمن‌شناسی و تهدیدشناسی سیاسی را در پی دارد. ایشان با توجه به امر هوشمندی سیاسی، بر این

باورند که استحکام یک نظام به ابعاد نرم‌افزاری همچون ایمان، عزم راسخ، فریب‌نخوردن از الفاظ چرب و نرم تعارف‌آمیزی وابسته است که در یک مواردی خیلی راحت در بسیاری از بده و بستان‌های سیاسی مبادله می‌شود؛ در حالی که پشت این الفاظ نرم، چهره خشن و غضب‌آلود آن کسانی قرار دارد که نیت‌های سوء دارند (همان، ۱۳۸۹/۱/۲۲). با توجه به این امر، معظم له هشدار می‌دهد که بصیر باشید در شناسایی دشمن، بصیر باشید در شناسایی ترفندهای دشمن (همان، ۱۳۷۱/۸/۲۷). بر اساس باور ایشان، شناخت شیوه‌های دشمنی خصم نیز مهم ارزیابی می‌شود؛ چنانکه می‌فرماید:

مهمتر از شناخت دشمن، شناختن دشمنی و روش دشمنی‌کردن اوست؛ ما دشمن را می‌شناسیم، اما روش دشمنی را هم باید شناخت، امروز روش دشمنی، ایجاد اختلاف و نفرت و کینه میان آحاد مردم است؛ ایجاد دلسردی نسبت به آرمان‌های اسلامی است، منحرف‌کردن شعارهای مردم و طرح شعارهایی است که با حرکت عظیم مردم هیچ همخوانی ندارد (همان، ۱۳۸۱/۹/۱).

رهبر فرزانه انقلاب اصل مهم بصیرت را در کنار اخلاص و عمل به هنگام و به اندازه قرار داده و آن را شاخصی مهم در هوشمندی سیاسی مطرح می‌سازد (همان، ۱۳۸۹/۸/۲). در کنار بصیرت و اخلاص، توجه به وحدت و اتحاد در بین مسؤولین و در بین آحاد مردم نشانه دشمن‌شناسی است که در گفتار ایشان تأکید می‌شود (همان، ۱۳۸۹/۵/۲۷). از گفتار معظم له استفاده می‌شود که اگر وحدت ملی نباشد، حرف‌زدن در خصوص وحدت جهان اسلام یک سخن افسانه‌گون است (همان، ۱۳۷۹/۱/۶). در باور رهبر انقلاب، همدلی و اتحاد جهان اسلام با شناخت شیوه دشمنی جهان استکبار با ایجاد تفرقه فرقه‌ای و مذهبی همچون طرح مسأله شیعه و سنی تسهیل می‌یابد (همان، ۱۳۹۲/۶/۱۴). اسلام‌هراسی و ایران‌هراسی یکی دیگر از ترفندهای دشمنان نظام اسلامی است که امروزه طرح گردیده و نظام استکباری برای درگیرکردن کشورهای منطقه از آن سود می‌برند. رهبر انقلاب اسلامی با یادآوری این نکته اظهار می‌دارد:

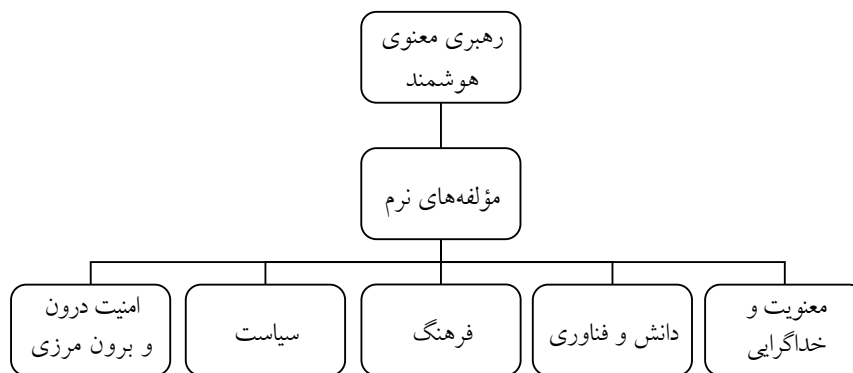
ملت‌های اسلامی عربی در مقابل توطئه ایران‌هراسی و ایجاد تفرقه میان ایران و دیگر مسلمانها تحت عنوان شیعه و سنی هوشیار باشند؛ چرا که نظام

مردم سالار ایران هرگز به دنبال ایرانی کردن اعراب یا شیعه کردن مسلمین نبوده و نیست و با پیشرفت‌های چشمگیر خود در همه زمینه‌ها آماده است، تجربیات بی نظیر خود را در راه عزت و اقتدار و پیشرفت امت اسلامی و وحدت و برادری مسلمانان بکار گیرد (همان، ۱۳۹۰/۱۱/۱۴).

۵. امنیت درون و برون مرزی

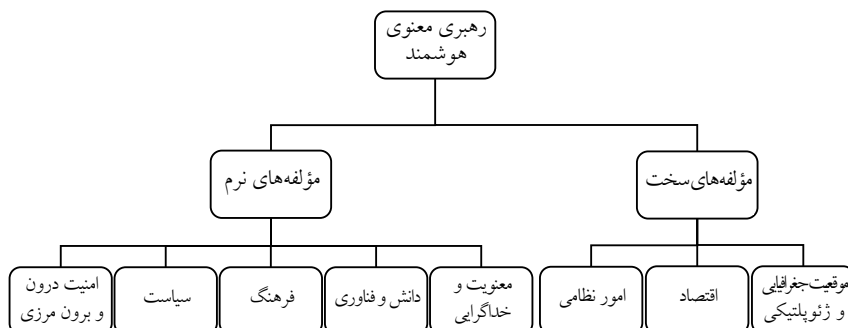
امنیت از جمله مؤلفه‌های مهمی است که در رهبری معنوی هوشمند آیه‌الله خامنه‌ای (دام عزه) دارای جایگاه ویژه‌ای است. یکی از مؤلفه‌های قدرت جمهوری اسلامی ایران، «عمق استراتژیک» است که در سطح ملت‌های مظلوم بویژه جهان اسلام وجود دارد و همین امر باعث حضور ایران در منطقه و تحولات منطقه‌ای و بین‌المللی است. دشمنان انقلاب اسلامی همواره سعی کرده‌اند که حضور ایران را در تحولات سیاسی جهانی کم‌رنگ کرده و با ایجاد سیاه‌نمایی‌ها، کشورهای منطقه را با حیل مختلف نسبت به جمهوری اسلامی بدبین سازند و بدین طریق، از دیپلماسی عمومی ایران در منطقه و تحولات جهانی بکاهند. آنها سعی کردند ایران اسلامی را در دنیا منزوی کنند... و نگذارند جمهوری اسلامی سیاست‌های خود را در سطح منطقه، در سطح جهان و در سطح کشور خود گسترش داده و اعمال کند (همان، ۱۳۹۲/۱/۱)، اما با توجه به کاربست راهبرد منطقه‌ای و جهانی، امنیت برون‌مرزی از سوی رهبری هوشمند رهبر حکیم ایران، راهبرد دشمنان مبنی بر انزوای ایران، نه تنها به شکست انجامید، بلکه در مسائل منطقه‌ای کار به جایی رسید که اعتراف و اقرار کردند که بدون حضور ایران و بدون رأی ایران هیچ مشکل بزرگی در منطقه حل نخواهد شد (همان). حضور فعال جمهوری اسلامی در تحولات منطقه‌ای و جهانی و تأکید مقام معظم رهبری بر فعال‌سازی دیپلماسی نظامی و سیاسی در پشت مرزهای جغرافیایی باعث شده است که ایران به یک کشور اثرگذار در نظام بین‌الملل تبدیل شود. از نظر معظم له، امروز نظام جمهوری اسلامی یک کشور اثرگذار است «آری» و «نه» او در مسائل منطقه، حتی در مسائل جهانی اثر می‌گذارد (همان، ۱۳۹۰/۱۱/۱۴). این موضوع در لبنان، فلسطین، سوریه، عراق، بحرین و سایر بلاد اسلامی و غیر اسلامی قابل مشاهده است؛

قدرت‌های بزرگ با انواع توطئه‌ها می‌خواستند در منطقه خاورمیانه از تأثیرگذاری جمهوری اسلامی جلوگیری کنند. آنها با مسلح کردن گروه‌های تکفیری و به راه‌انداختن جنگ داخلی در خاورمیانه و ایجاد گروه‌هایی از قبیل داعش در عراق و سوریه و ایجاد انواع اختلافات قومی و مذهبی در منطقه در صددند که کمر مقاومت را شکسته و به اسلام ضربه بزنند؛ برخی از کشورهای اسلامی همچون عربستان و دیگر زمامداران فریب‌خورده اسلامی نیز با دلارهای نفتی با سیاست‌های استکباری قدرت‌های ظالم هماهنگ شده و در این زمینه به دشمنان اسلام کمک می‌کنند. هدف دشمنان از بین‌بردن مقاومت در منطقه و تأمین امنیت کشور صهیونیست اسرائیل است؛ مع الوصف با هوشمندی نظام رهبری در ایران و با پشتیبانی از جبهه مقاومت، کشورهای عراق و سوریه و سایر بلاد اسلامی نجات پیدا کرده و در برابر دشمنان مقاومت می‌کنند. ایران اسلامی با توجه به سیاست دفاع از مظلوم و دشمنی با ظالم به سیاست حضور برون‌مرزی خود ادامه داده و امنیت برون‌مرزی خود را با جهادگری نیروهای ایثارگر برون‌مرزی به منصفه ظهور می‌گذارد. با توجه به مطالب پیش‌گفته مؤلفه‌های نرم در رهبری معنوی هوشمند، در برگزیده مواردی همچون معنویت و خداگرایی، دانش و فناوری، فرهنگ، سیاست، امنیت درون و برون‌مرزی است که در نمودار زیر به نمایش درآمده است:

همچنانکه مشاهده می‌شود، الگوی رهبری معنوی هوشمند دارای مؤلفه‌های سخت و نرم است که در ابعاد مختلف داخلی و خارجی اثرگذار است و بالطبع، مقام معظم رهبری با ارائه و کاربست این الگو در عصر حاضر توانسته است در جهان متلاطم امروزی نقشی بی‌بدیل و

سازنده ایفا کند. این الگو در نمودار زیر به نمایش درآمده است:

نتیجه گیری

از مطالب پیش گفته در این پژوهش استفاده می‌شود که در رهبری هوشمند، عناصری مانند عقلانیت، عاطفه و معنویت مورد توجه قرار می‌گیرند. رهبری با عنایت به این حوزه‌ها، نیروهای سازمانی خود را هدایت می‌کند. در الگوی رهبری هوشمند، رهبری تمام تلاش خود را برای بهبود عقلانی، عاطفی و معنوی افراد زیرمجموعه خود معطوف می‌سازد. در الگوی رهبری معنوی هوشمند نیز بر عقلانیت، عاطفه و معنویت تأکید می‌شود؛ با این تفاوت که معنویت، شاخص مهم در آن است؛ رهبری معنوی هوشمند مبتنی بر مؤلفه‌های نرم‌افزاری و سخت‌افزاری است که در بستر دفاع معنوی هوشمند با عنایت به جنگ هوشمند و قدرت هوشمند صورت می‌گیرد. نتایج این تحقیق نشان می‌دهد که این الگو دارای کارآمدی منحصر به فردی است که در بردارنده مؤلفه‌های مختلف نرم‌افزاری همچون معنویت و خداگرایی، دانش و فناوری، فرهنگ، سیاست و امنیت درون و برون‌مرزی است و بالطبع در این الگو «معنویت و خداگرایی» به عنوان محوری‌ترین مؤلفه نرم‌افزاری تعیین شده است؛ گو اینکه مؤلفه‌هایی همچون «دانش و فناوری»، «فرهنگ»، «سیاست» و «امنیت» بدون ابتدای بر معنویت و خداگرایی نمی‌تواند معنادار باشد. افزون بر این، نتایج تحقیق حاکی از این است که الگوی رهبری معنوی هوشمند، در برگیرنده مؤلفه‌های سخت‌افزاری همچون امور نظامی (تکنولوژی‌های نظامی)، اقتصاد و موقعیت جغرافیایی - ژئوپلیتیکی است. بدیهی است که مؤلفه‌های سخت‌افزاری بدون در نظر گرفتن مؤلفه‌های نرم‌افزاری و بدون ابتدای بر معنویت و خداگرایی در این الگو کارآمدی نخواهد داشت.

يادداشتها

۱. «وَجَعَلْنَا مِنْهُمْ أُمَّةً يَهْدُونَ بِأَمْرِنَا لَمَّا صَبَرُوا وَكَانُوا بِآيَاتِنَا يُوقِنُونَ».
۲. «ائمه يدعون الى النار: قدوه ضلال يدعون الى النار: ان الائمه فى كتاب الله امامان؛ ائمه يهدون بامرنا و ائمه يدعون الى النار».
۳. «هُوَ الَّذِي بَعَثَ فِي الْأُمِّيِّينَ رَسُولًا مِنْهُمْ يَتْلُو عَلَيْهِمْ آيَاتِهِ وَيُزَكِّيهِمْ وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَإِنْ كَانُوا مِنْ قَبْلُ لَفِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ».
4. Ralph M. Stagdill.
۵. «يَا أَيَّتُهَا النَّبِيُّ قَدْ جَاءَنِي مِنَ الْعِلْمِ مَا لَمْ يَأْتِكَ فَاتَّبِعْنِي أَهْدِكَ صِرَاطًا سَوِيًّا».
۶. «إِنَّا أَرْسَلْنَاكَ بِالْحَقِّ بَشِيرًا وَنَذِيرًا وَلَا تُسْأَلُ عَنْ أَصْحَابِ الْجَحِيمِ».
۷. «وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا مُبَشِّرًا وَنَذِيرًا».
۸. «هُوَ الْقَاهِرُ فَوْقَ عِبَادِهِ وَهُوَ الْحَكِيمُ الْخَبِيرُ».
۹. «وَمَا نُرْسِلُ الْمُرْسَلِينَ إِلَّا مُبَشِّرِينَ وَمُنذِرِينَ وَيُجَادِلُ الَّذِينَ كَفَرُوا بِالْبَاطِلِ لِيُدْحِضُوا بِهِ الْحَقَّ وَاتَّخَذُوا آيَاتِي وَمَا أَنْذَرْتُهُمْ هُزُوءًا».
۱۰. «الإمام هو الدليل الذى يتبعه المسافرون فى ظلام الليل و انه سهم من سهام تصنع عليه».
۱۱. «مكان القيم بالامر مكان النظام من الخرز يجمعه و يضمه».
۱۲. «وَجَعَلْنَاهُمْ أُمَّةً يَهْدُونَ بِأَمْرِنَا وَأَوْحَيْنَا إِلَيْهِمْ فِعْلَ الْخَيْرَاتِ وَإِقَامَ الصَّلَاةِ وَإِيتَاءَ الزَّكَاةِ وَكَانُوا لَنَا غَابِرِينَ».
13. Revolution in military affaio (RMA).
۱۴. «إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الَّذِينَ يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِهِ صَفًّا كَانَتْهُمْ بُنْيَانٌ مَرُوصٌ».
۱۵. «قَالَتْ لَهُمْ رُسُلُهُمْ إِنْ نَحْنُ إِلَّا بَشَرٌ مِثْلُكُمْ وَلَكِنَّ اللَّهَ يَمُنُّ عَلَىٰ مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ وَمَا كَانَ لَنَا أَنْ نَأْتِيَكُم بِسُلْطَانٍ إِلَّا بِإِذْنِ اللَّهِ وَعَلَىٰ اللَّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ».
۱۶. «قَدْ افْتَرَيْنَا عَلَى اللَّهِ كَذِبًا إِنْ عُدْتُمْ فِي مِلَّتِكُمْ بَعْدَ إِذْ نَجَّانَا اللَّهُ مِنْهَا وَمَا يَكُونُ لَنَا أَنْ نَعُودَ فِيهَا إِلَّا أَنْ يَشَاءَ اللَّهُ رَبُّنَا وَسِعَ رَبُّنَا كُلَّ شَيْءٍ عِلْمًا عَلَى اللَّهِ تَوَكَّلْنَا رَبَّنَا افْتَحْ بَيْنَنَا وَبَيْنَ قَوْمِنَا بِالْحَقِّ وَأَنْتَ خَيْرُ الْفَاتِحِينَ».
۱۷. «فَقَالُوا عَلَى اللَّهِ تَوَكَّلْنَا رَبَّنَا لَا تَجْعَلْنَا فِتْنَةً لِقَوْمِ الظَّالِمِينَ».
۱۸. «إِذْ هَمَّتْ طَّائِفَتَانِ مِنْكُمْ أَنْ تَفْشَلَا وَاللَّهُ وَلِيَهُمَا وَعَلَى اللَّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ».
۱۹. «وَقَالَ يَا بَنِيَّ لَا تَدْخُلُوا مِنْ بَابٍ وَاحِدٍ وَادْخُلُوا مِنْ أَبْوَابٍ مُتَفَرِّقَةٍ وَمَا أُغْنِي عَنْكُمْ مِنَ اللَّهِ مِنْ شَيْءٍ إِنْ أَحْكُمْتُمْ إِلَّا لِلَّهِ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُمْ وَعَلَيْهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُتَوَكِّلُونَ».
۲۰. «وَلَمَّا سَأَلْتَهُمْ مَنْ خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ لَيَقُولُنَّ اللَّهُ قُلْ أَفَرَأَيْتُمْ مَا تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ إِنْ

- أَرَادَتِي اللَّهُ بَصْرٌ هَلْ هُنَّ كَاشِفَاتُ ضُرِّهِ أَوْ أَرَادَتِي بِرَحْمَةٍ هَلْ هُنَّ مُمَسِّكَاتُ رَحْمَتِهِ قُلْ حَسْبِيَ اللَّهُ عَلَيْهِ يَتَوَكَّلُ الْمُتَوَكِّلُونَ».
۲۱. «وَيَقُولُونَ طَاعَةٌ فَإِذَا بَرَزُوا مِنْ عِنْدِكَ بَيَّتَ طَائِفَةٌ مِّنْهُمْ غَيْرَ الَّذِي تَقُولُ وَاللَّهُ يَكْتُبُ مَا يُبَيِّنُونَ فَأَعْرِضْ عَنْهُمْ وَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ وَكَفَى بِاللَّهِ وَكِيلًا».
۲۲. «الَّذِينَ صَبَرُوا وَعَلَى رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ».
۲۳. «وَتَوَكَّلْ عَلَى الْعَزِيزِ الرَّحِيمِ».
۲۴. «وَلَا تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ قَاتَلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَمْوَاتًا بَلْ أَحْيَاءٌ عِنْدَ رَبِّهِمْ يُرْزَقُونَ فَرِحِينَ بِمَا آتَاهُمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ وَيَسْتَبْشِرُونَ بِالَّذِينَ لَمْ يَلْحَقُوا بِهِمْ مَنْ خَلْفَهُمْ أَلَّا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ».
۲۵. «وَإِذِ ابْتَلَىٰ إِبْرَاهِيمَ رَبُّهُ بِكَلِمَاتٍ فَأَتَمَّهُنَّ قَالَ إِنِّي جَاعِلُكَ لِلنَّاسِ إِمَامًا قَالَ وَمِنْ ذُرِّيَّتِي قَالَ لَا يَنَالُ عَهْدِي الظَّالِمِينَ» و «فَإِنْ لَّمْ تَفْعَلُوا فَأْذَنُوا بِحَرْبٍ مِنَ اللَّهِ وَرَسُولِهِ وَإِنْ تُبْتِغُوا فَلَئِمَّ رُؤُوسُ أَمْوَالِكُمْ لَا تَظْلِمُونَ وَلَا تُظْلَمُونَ».
۲۶. «وَلَا تَرْكَنُوا إِلَى الَّذِينَ ظَلَمُوا فَتَمَسَّكُمُ النَّارُ وَمَا لَكُم مِّنْ دُونِ اللَّهِ مِنْ أَوْلِيَاءٍ ثُمَّ لَا تُنصَرُونَ».

منابع و مأخذ

۱. قرآن کریم.
۲. نهج البلاغه.
۳. امام خمینی، سیدروح الله، صحیفه امام، ج ۹، تهران: مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی، ۱۳۷۸.
۴. بلوچی، حیدرعلی، «جنگ نامتقارن ایالات متحد آمریکا: فرصت یا تهدید»، فصلنامه راهبرد دفاعی، ش ۱۹، ۱۳۸۷.
۵. بهزادی، حمید، اصول روابط بین الملل و سیاست خارجی، تهران: نشر دهخدا، ۱۳۷۳.
۶. جعفری ولدانی، سید اصغر، «شناخت شیوه‌های دشمن از منظر امام علی ۷»، مجموعه مقالات سیره دفاعی امام علی ۷، انتشارات دفاع، ۱۳۸۱.
۷. خامنه‌ای، سیدعلی، سخنان و بیانات: پایگاه اطلاع رسانی مقام معظم رهبری (khamenie.ir).
۸. خامنه‌ای، سیدعلی، پژوهش‌های بنیادین معاونت پژوهشی نهاد مقام معظم رهبری، (مجموعه سخنان مقام معظم رهبری) سایه‌سار ولایت، ج ۶، تهران: دفتر نشر معارف نهاد نمایندگی مقام معظم رهبری، ۱۳۸۸.

۹. خامنه‌ای، سیدعلی، حدیث ولایت (مجموعه رهنمودهای مقام معظم رهبری)، ج ۶، تهران: سازمان تبلیغات اسلامی، ۱۳۷۶.
۱۰. خامنه‌ای، سیدعلی، بیانات در بازدید از دستاوردهای نظامی سپاه، ۱۳۸۲/۴/۲۹.
۱۱. خامنه‌ای، سیدعلی، بیانات در دیدار مردمی در عید مبعث، ۱۳۸۰/۸/۲۱.
۱۲. خامنه‌ای، سیدعلی، سخنرانی در دیدار با فرماندهان بسیج، ۱۳۷۱/۷/۱۸.
۱۳. خامنه‌ای، سیدعلی، سخنرانی در دیدار با فرماندهان ارشد نظامی، ۱۳۸۹/۱/۲۲.
۱۴. خامنه‌ای، سیدعلی، ابلاغ سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی، ۱۳۹۲/۱۱/۳۰.
۱۵. خامنه‌ای، سیدعلی، سخنرانی در حرم مطهر رضوی ۷، ۱۳۹۲/۱/۱.
۱۶. خامنه‌ای، سیدعلی، سخنرانی در جمع فرماندهان بسیج، ۱۳۹۲/۲/۷.
۱۷. خامنه‌ای، سیدعلی، سخنرانی در دیدار با رئیس جمهور و اعضای هیأت دولت، ۱۳۹۲/۶/۶.
۱۸. خامنه‌ای، سیدعلی، سخنرانی در دیدار با فرماندهان و کارکنان نیروی هوایی، ۱۳۸۷/۲/۱۱.
۱۹. خامنه‌ای، سیدعلی، سخنرانی در دیدار با نخبگان و دانشجویان، ۱۳۸۲/۵/۱۵.
۲۰. خامنه‌ای، سیدعلی، سخنرانی در دیدار با دانشجویان دانشگاه شهید بهشتی، ۱۳۸۲/۲/۲۲.
۲۱. خامنه‌ای، سیدعلی، سخنرانی در دیدار با بسیجیان و جوانان بسیجی، ۱۳۹۲/۸/۸.
۲۲. خامنه‌ای، سیدعلی، ابلاغ سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی، ۱۳۹۲/۴/۳۰.
۲۳. خامنه‌ای، سیدعلی، سخنرانی در جمع نیروهای مسلح قزوین، ۱۳۸۲/۹/۲۶.
۲۴. خامنه‌ای، سیدعلی، سخنرانی در دیدار با کارگزاران نظام، ۱۳۷۴/۹/۲۵.
۲۵. خامنه‌ای، سیدعلی، سخنرانی در جمع آزادگان، ۱۳۶۹/۶/۷.
۲۶. خامنه‌ای، سیدعلی، سخنرانی در مراسم فارغ التحصیلان ارتش، ۱۳۸۹/۸/۱۹.
۲۷. خامنه‌ای، سیدعلی، سخنرانی در دیدار با کارگران در عید مبعث، ۱۳۷۵/۹/۲۴.
۲۸. خامنه‌ای، سیدعلی، سخنرانی در دیدار با اقبشار مختلف مردمی، ۱۳۸۰/۱۰/۱۵.
۲۹. خامنه‌ای، سیدعلی، سخنرانی در دیدار با استادان و دانشجویان دانشگاه علم و صنعت، ۱۳۸۷/۶/۵.
۳۰. خامنه‌ای، سیدعلی، خطبه‌های نماز جمعه، ۱۳۹۰/۱۱/۱۴.
۳۱. خامنه‌ای، سیدعلی، سخنرانی در نشست نیروهای دریایی، ۱۳۸۶/۹/۷.
۳۲. خامنه‌ای، سیدعلی، سخنرانی در مراسم مشترک نیروهای مسلح استان فارس، ۱۳۸۷/۲/۱۲.
۳۳. خامنه‌ای، سیدعلی، سخنرانی در دیدار با فرماندهان و پرسنل نیروی هوایی، ۱۳۸۸/۱۱/۱۹.
۳۴. خامنه‌ای، سیدعلی، سخنرانی در دیدار با نخبگان دانشجویی، ۱۳۸۸/۶/۴.

۳۵. خامنه‌ای، سیدعلی، سخنرانی در دیدار با دانشجویان و نخبگان علمی، ۱۳۸۸/۶/۸.
۳۶. خامنه‌ای، سیدعلی، سخنرانی در دیدار با دانشجویان، ۱۳۸۹/۷/۲۷.
۳۷. خامنه‌ای، سیدعلی، بیانات در دیدار با شرکت کنندگان مسابقات بین المللی قرآن کریم، ۱۳۹۲/۳/۱۸.
۳۸. خامنه‌ای، سیدعلی، بیانات در دیدار با مردم اصفهان، ۱۳۸۹/۸/۲۶.
۳۹. خامنه‌ای، سیدعلی، بیانات در دیدار با کارگزاران حج، ۱۳۹۲/۶/۲۰.
۴۰. خامنه‌ای، سیدعلی، سخنرانی در جمع قاریان مسابقات بین المللی قرآن کریم، ۱۳۹۲/۹/۱۹.
۴۱. خامنه‌ای، سیدعلی، سخنرانی در جمع جوانان استان خراسان، ۱۳۹۱/۷/۲۳.
۴۲. خامنه‌ای، سیدعلی، بیانات در دیدار با کارگزاران نظام، ۱۳۸۶/۵/۳۰.
۴۳. خامنه‌ای، سیدعلی، سخنرانی در دیدار با سفرا و نمایندگان، ۱۳۸۹/۱۲/۹.
۴۴. خامنه‌ای، سیدعلی، سخنرانی در دیدار با جوانان، ۱۳۷۶/۸/۱۴.
۴۵. خامنه‌ای، سیدعلی، سخنرانی در دیدار با فرماندهان نظامی، ۱۳۸۹/۱/۲۲.
۴۶. خامنه‌ای، سیدعلی، سخنرانی در دیدار با فرماندهان و بسیجیان و اقشار مردمی، ۱۳۷۱/۸/۲۷.
۴۷. خامنه‌ای، سیدعلی، خطبه‌های نماز جمعه، ۱۳۸۱/۹/۱.
۴۸. خامنه‌ای، سیدعلی، سخنرانی در دیدار با بسیجیان استان قم، ۱۳۸۹/۸/۲.
۴۹. خامنه‌ای، سیدعلی، سخنرانی در دیدار با کارگزاران نظام، ۱۳۸۹/۵/۲۷.
۵۰. خامنه‌ای، سیدعلی، سخنرانی در جمع زائران حرم رضوی ۷، ۱۳۷۹/۱/۶.
۵۱. خامنه‌ای، سیدعلی، سخنرانی در دیدار با اعضای مجلس خبرگان رهبری، ۱۳۹۲/۶/۱۴.
۵۲. رفیع، حسین و قربی، سید محمد جواد، «بررسی کاربست راهبرد قدرت هوشمند در هیأت حاکمه جدید آمریکا»، ماهنامه اطلاعات راهبردی، مرکز تحقیقاتی راهبرد دفاعی، ش ۱۱۶، ۱۳۹۲.
۵۳. سرمد، زهره، بازرگان، عباس و حجازی، الهه، روش‌های تحقیق در علوم رفتاری، تهران: آگاه، ۱۳۷۶.
۵۴. سلطان محمدی، ابوالفضل، «جنگ و صلح در احادیث»، فصلنامه علوم سیاسی، قم: دانشگاه باقرالعلوم ۷، ش ۳۴، ۱۳۸۵.
۵۵. سیف، الله مراد، «مفهوم شناسی قدرت نرم دفاعی ج.ا.ا.»، فصلنامه دیپلماسی دفاعی، معاونت امور بین الملل، ارتباطات و مطالعات دفاعی (ودجا)، ش ۵، ۱۳۹۲.
۵۶. صدوق، محمد بن علی بن حسین بن بابویه، معانی الأخبار، قم: جامعه مدرسین، ۱۳۷۹.
۵۷. ضابط پور، غلامرضا و قربی، سیدجواد، «جستارهایی در باب قدرت نرم و ارائه راهبردهای مقابله برای ایران»، فصلنامه علوم سیاسی، ش ۵۳، ۱۳۹۰.

۵۸. عسگری، محمود، «فرهنگ راهبردی جمهوری اسلامی ایران»، تک نگاره نامه دفاع، ش ۲۶، ۱۳۹۰.
۵۹. عمید، حسن، فرهنگ عمید، ج ۱، تهران: مؤسسه عمید، ۱۳۶۲.
۶۰. فیض کاشانی، ملامحسن، تفسیر صافی، ج ۲، قم: مؤسسه الهادی، ۱۴۱۶ق.
۶۱. کلینی، محمد بن یعقوب، الکافی، ج ۱، بیروت: دارالاضواء، ۱۴۱۳ق.
۶۲. لطفی مرزناکی، رحمان و دیگران، «کالبدشکافی مفهوم دفاع هوشمند و مؤلفه‌های آن در اندیشه دفاعی امام خامنه‌ای(مد ظله)»، دومین همایش تبیین اندیشه دفاعی امام خامنه‌ای وزارت دفاع، ۱۳۹۳.
۶۳. مطهرنیا، مهدی، «قدرت در پژوهش»، کتاب ماه علوم اجتماعی، اطلاع رسانی و کتابداری، ش ۲۹، ۱۳۸۹.
۶۴. مطهری، مرتضی، مجموعه آثار، ج ۳، قم: صدرا، ۱۳۸۰.
۶۵. مکارم شیرازی، ناصر، تفسیر نمونه، ج ۱۶، تهران: دارالکتب الاسلامیه، ۱۳۶۱.
۶۶. نائینی، علیمحمد، «تهدید نرم: ابعاد و ویژگیها» سایت خبرگزاری پارس، ۱۳۸۶/۱۲/۱۵.
67. Fitzsimmons.michael, the prolem of uncertainty in strategic planning survival vol48,No4, 2006.
68. Griffin, Ricky, Management, Boston: Houghton Mifflin, (W1996).
69. Koontz, Harold & Others, Essencials of Management, New York, MC: Grow-Hill, 1990.
70. Mckeown.A.&Bates.Limotional intelligent leadership Northern ireland: Library management, 2013.
71. Moorhead Gregory &ricky W.Griffin, organizational Behavior Boston Houghton Mifflin, 2001.
72. Nyejozef, the paradox of American power New york Oxford university press, 2002.
73. Stoner, James & Freeman Edward, Management Englewood Cliffs, Printic-Hall, 1992.
74. Sydamanalakka.pintelligent leadership &leadership competences developing a leadership framework for intelligent organizations. New york Helsinki university of technology (2003).
75. Sydamanalakka.p,intelligent leadership & Creativity. New york .may Baffallo, 2008.